

نگته‌ها و نظرها

فونکستان بان ادب فاری

او می‌خواست انسان را آن‌گونه که هست، با همه امکانات، خواسته‌ها و انگیزه‌هایش بیان کند و سپس به سراغ تهذیب نفس برود.

اخلاق ناصری از چشمه‌های جوشان قلّه رفیع معرفت اوست. او در این کتاب تدبیر منزل و سیاست مدن را مطرح کرد، تاجایی که در تمام عالم اسلام کتابی مثل *اخلاق ناصری* در روش فلسفی نداریم.

در این کتاب تعریف «حکمت عبارت است از دانستن چیزها چنانچه باشند، و قیام نمودن به کارها چنانچه باید، به قدر استطاعت تا نفس انسان به کمال که متوجه آن است برسد». این تعریف را می‌توان کامل‌ترین تعریف از حکمت دانست، که هم به حکمت نظری توجه دارد و هم به حکمت عملی.

اخلاق ناصری کلید خوبی برای ورود به علم فلسفه است، البته اگر نثر آن به نثر امروزی درآید.

• دکتر محمد خوانساری، عضو پیوسته فرهنگستان، بزرگ‌داشت خواجه نصیرالدین طوسی، پنجم اسفندماه، انجمن حکمت و فلسفه

ادبیات عامه. ریشه‌های اصلی ادبیات و احساس و تاریخ یک ملت در ادبیات عامیانه است و فارسی‌زبانان در این زمینه توانمندند. مادرانی که در کنار کودکان

آوانگاری در خطوط باستان. اختراع خط اوستایی، که در اواسط دوره ساسانی صورت پذیرفت، حاکی از دانش وسیع و عمیق مخترعان آن در زمینه آواشناسی و واژشناسی است. این مخترعان، خود بی‌شک پرورده یک مکتب زبان‌شناسی پرسابقه بوده‌اند. خط میخی که از صورت واژه‌نگار یا ایدئوگرام از سومریان به بابل رسیده بود، در اوایل دوره هخامنشیان، به وسیله ایرانیان، به یک خط آوانگار، که صورت کاملاً پیشرفته و کامل آن است تبدیل شد.

• دکتر یدالله ثمره، عضو پیوسته فرهنگستان، نخستین همایش انجمن زبان‌شناسی ایران، بیست‌وسوم اسفندماه، تالار فردوسی، دانشگاه تهران

اخلاق ناصری. خواجه نصیرالدین موضوع علم اخلاق را نفس انسانی می‌داند.

خود لالایی می خوانند، نغمه‌های کشاورزی که در مزرعه کار می کند و چوپانی که در تنهایی با طبیعت سخن می گوید، همه اینها بخشی از ادبیات عامیانه و در نهایت پایه اصلی ادبیات و فرهنگ یک ملت را تشکیل می دهد.

- هوشنگ مرادی کرمانی، عضو پیوسته فرهنگستان، پنجمین مجمع استادان زبان فارسی و تاجیک، هجدهم و نوزدهم اسفندماه، تاجیکستان

ادبیات پایداری. ادبیات آینه فرهنگ

ماست، و ادبیات هر ملت ظرفی است که ارزشها و سنتهای آن ملت را در خود جای می دهد. پایداری یکی از ارزشهای ملتهای بزرگ و یکی از ستونهای ماندگاری ملت ماست.

- پیام دکتر غلامعلی حدادعادل، عضو پیوسته فرهنگستان و رئیس مجلس شورای اسلامی، اولین کنفرانس ادبیات پایداری کشور، هفدهم اسفندماه، دانشگاه شهید باهنر کرمان

اسطوره و داستان. هر دوره‌ای اسطوره

خودش را دارد و هر دوره‌ای اسطوره‌ی زمان گذشته‌اش را به داستان زمان حال تبدیل می کند. مسیحیت همین کار را با اساطیر یونانی کرد و بدین ترتیب تمام اساطیر یونانی در عصر مسیحیت به داستانهای عامیانه تبدیل شدند. دنیای مدرن همین

بلا را بر سر اسطوره‌های مسیحیت آورد داستانهای مسیحی‌ای که در زندگی قدیسان مطرح بودند به داستانهای عامیانه روزمره تبدیل شدند. پس هر دوره‌ای اسطوره‌ی گذشته را به رمانس زمان حال خود تبدیل می کند، اما داستان و رمانس خودش را به اسطوره تبدیل می کند و این سیری است که جهان در چرخه ادبی خویش پیموده است.

- کامران فانی، عضو پیوسته فرهنگستان، نقد و بررسی کتاب صحیفه‌های زمینی، چهارم بهمن ماه، ساختمان مرکزی شهر کتاب.

اصطلاح‌شناسی و مفاهیم. اصطلاحات

زبان‌شناسی، گذشته از تعریف دقیق، رابطه اندام‌واری با یکدیگر دارند و با هم دستگانهایی را تشکیل می دهند که هر اصطلاح در آن جایگاه و نقش معین خود را دارد، اما در ادبیات به ندرت دستگاه اصطلاح‌شناسی سنجیده و کاملی به چشم می خورد. گواه این مدعا را می توان در استفاده‌های نادرست یا جابه‌جاییهای بی دلیل اصطلاحاتی مثل قصه، افسانه، حکایت، اسطوره و غیره دید.

با اتکا به دستگانهایی اصطلاح‌شناسی می توان تک تک مفاهیم زبانی را به گونه‌ای

تعریف کرد که حدود آنها به وضوح آشکار شود.

• دکتر علی محمد حق شناس، زبان شناس و مدرس دانشگاه تهران، سومین همایش پژوهشهای زبان و ادبیات فارسی، بیست و سوم اسفندماه، دانشگاه تربیت مدرس

تبارشناسی داستان. داستانهای

پست مدرن از بسیاری جهات با داستانهای مدرن کلاسیک متفاوت اند. توجه به مؤلفه های این نوع داستان به خواننده کمک می کند تا آنها را بهتر درک کند و بستر و فضای فرهنگی و اجتماعی ای را که این آثار در آنها شکل گرفته است، بهتر بشناسد. به لحاظ تبارشناسی داستان، سه دوره مهم را می توان در چهار قرن گذشته به طور کلان از همه متمایز کرد. دوران داستانهای کلاسیک، دوران داستانهای مدرن، دوران داستانهای پسامدرن. در دوره داستانهای کلاسیک، که از اوایل قرن هفدهم آغاز می شود و تا اوایل قرن بیستم ادامه دارد، از حیث طرح، ما با یک طرح کلاسیک روبه رو هستیم، یعنی گره گشایی، گره افکنی، زاویه دید، تعلیق و جز آن، که در داستانهای کلاسیک به بهترین شکل بیان می شود. زمان خطی رویدادها نیز یکی پس از دیگری اتفاق

می افتد و شخصیت پردازی آنها در همان بستر رخ می دهد. برخلاف داستانهای کلاسیک، در داستانهای مدرن ما با چنین طرحی روبه رو نیستیم. در داستانهای مدرن با طرحی کاملاً فشرده و کوتاه مواجهیم.

• دکتر حسین پاینده، عضو شورای گروه ادبیات معاصر فرهنگستان، بارتلمی و فرضیه های نامحتمل، بیست و هفتم دی ماه، نشست هفتگی شهر کتاب

توانایی زبان. زبان فارسی یکی از

غنی ترین زبانهاست. هر چه بیشتر می گذرد بیشتر به قدرتهای این زبان پی می برم. در زبانهای دیگر جوانان آثار منثور گذشتگانشان را نمی توانند بفهمند، ولی تفسیر طبری و تاریخ بلعمی را هنوز جوانان ما می توانند بخوانند و بفهمند، پس چگونه ممکن است این زبان ناتوان باشد.

• استاد ابوالحسن نجفی، عضو پیوسته فرهنگستان، نشست نقد و بررسی کتاب «بیست و یک داستان از داستانهای معاصر فرانسه»، سیزدهم دی ماه، ساختمان مرکزی شهر کتاب

جامعه و زبان. زبان به طور کلی در هر

جامعه ای یکی از مهم ترین امور اجتماعی است؛ یک امر اجتماعی که مربوط به کل جامعه است. بنابراین ما نمی توانیم شمّ زبانی جامعه را از بحثهای زبانی و

ادبی کنار بگذاریم، این یک و دوم اینکه یک طبقه یا چند طبقه که بالاتر بیایم می‌بینیم که زبان فارسی به لحاظ دریافت مسائل علمی متعلق به جامعه علمی کشور است، یعنی اگر زبان ما زبان فارسی است، استادان زبان و ادب فارسی و زبان‌شناسان هم کسانی هستند که هم از این طرف با شمّ زبانی آشنایی دارند، هم از آن طرف آن را با اصول علمی مورد توجه و بررسی قرار می‌دهند. حالا اگر فرهنگستانی که فرهنگستان زبان و ادب فارسی نام دارد و حافظ زبان رسمی کشور است و سیاستگذار و برنامه‌ریز برای این زبان است، خودش را از این مجموعه اجتماعی جدا بگیرد در بحث اجتماعی زبان نیست.

- دکتر حسن حبیبی، رئیس فرهنگستان، سومین همایش پژوهش‌های زبان و ادبیات فارسی، نخستین همایش انجمن زبان‌شناسی ایران، بیست‌وسوم اسفندماه، تالار فردوسی، دانشگاه تهران

حاج محمد آقا نخجوانی. محمد نخجوانی، فرزند حاج علی عباس نخجوانی، صدوسی سال پیش در سال ۱۲۹۷ هجری قمری در تبریز زاده شد. معلومات ابتدایی را در مکتب سیدحسین ادیب‌العلماء تحصیل کرد. سپس زبان عربی و ادبیات فارسی را فراگرفت و در سال ۱۳۱۵ قمری به همراهی پدرش رهسپار

سفر حج شد. این سفر در آن روزگار یک سال طول کشید. وی از روزگار جوانی عشق وافر به جمع‌آوری کتب خطی داشت. نخجوانی علاوه بر کتاب‌دوستی، به انسان‌دوستی و نیکوکاری نیز شهرت داشت و در چند مؤسسه خیریه و فرهنگی عضو بود و فعالیت می‌کرد. وی همچنین اهل تحقیق بود و مقالات متعددی از او در مجلات قدیمی دیده می‌شود.

از جمله آثار نخجوانی ترجمه‌ای است از کتاب *خمسة المتحیرین* امیرعلیشیر نوایی که از ترکی به فارسی انجام گرفته است. *خمسة المتحیرین* درباره افکار و آثار و مقالات جامی، شاعر نامدار قرن نهم است. علی‌اصغر حکمت در کتابی که درباره جامی نوشته به این ترجمه اشاره می‌کند و می‌نویسد نسخه‌ای از آن نزد این جانب موجود است. این ترجمه ظاهراً چاپ نشده است. نخجوانی *خمسة المتحیرین* را بنا به خواهش و اشاره سیدحسن تقی‌زاده ترجمه کرده بوده است.

- حسن انوری، عضو پیوسته فرهنگستان، بزرگداشت حاج محمد آقا نخجوانی، یکم اسفندماه، انجمن آثار و مفاخر فرهنگی

رایبندرانات ناگور. انجمن براهما در قرن نوزدهم در کلکته بر شیوه تفکر سنتی

هندو، که به نوعی بنیادگراست، مبتنی بود و با هر نوع گرایش به افکار و جریانهای جدید مخالفت داشت. این مسئله در همان دوره‌ای جریان داشت که برخی فرقه‌ها هم در بین مسلمانان برخی افتراقها را ایجاد کرده بودند. تاگور در چنین محیطی براهم‌ساماچی بزرگ شد، که به شدت از آموزه‌های اسلامی، به ویژه ایرانی - عرفانی متأثر بود. پدر تاگور فارسی را خوب می‌دانسته و دیوان حافظ همیشه بالای سرش بوده‌است. تاگور اندیشه‌ی آزادی داشت که در چار دیواری مدرسه نمی‌گنجید. او اگر شاعر بزرگی نمی‌شد، حتماً نقاش یا آهنگ‌ساز بزرگی می‌شد.

• دکتر فتح‌الله مجتائی، عضو پیوسته فرهنگستان، بزرگ‌داشت رابیندرانات تاگور، بیست و دوم دی‌ماه، خانه هنرمندان

زبان‌سازی. غنای زبان فارسی مرهون مترجمان ماست، البته کسانی هستند که هم زبان‌ورز هستند و هم زبان‌ساز. دادوستد زبانی نباید محدود شود؛ چرا که زبان را محکم می‌کند و در حکم پیوند است.

• استاد احمد سمعی، عضو پیوسته فرهنگستان، نشست نقد و بررسی کتاب «بیست و یک داستان از داستانهای معاصر فرانسه»، سیزدهم دی‌ماه، ساختمان مرکزی شهر کتاب

زبان فارسی و علم. در تحصیل علم جدید همواره زبان فارسی را به‌عنوان زبان علم تلقی کرده و از این دایره خارج نشده‌ایم. در حال حاضر، ما در سطح فوق‌دکتری هم تعلیماتمان به‌صورت عمده‌ای به زبان فارسی است. اگر دانشجویان و استادان از کتابهای خارجی استفاده می‌کنند به‌عنوان کتابهای کمک‌درسی است. اگر قسمت عمده‌ای از این واژگان هم فرنگی است بالاخره روابط آن فارسی است.

• دکتر حسن حبیبی، رئیس فرهنگستان، سومین همایش پژوهشهای زبان و ادبیات فارسی، نخستین همایش انجمن زبان‌شناسی ایران، بیست و سوم اسفندماه، تالار فردوسی، دانشگاه تهران

سید جلال‌الدین آشتیانی. سید جلال‌الدین آشتیانی از کسانی بود که رد پای خود را در حکمت و فلسفه اشراق بر جای گذاشت، و این به معنای آن است که حکمت و فلسفه جزئی از وجود ایشان بود. مرحوم آشتیانی از جمله عالمانی بود که علم خود را از تنگنای مدرسه بیرون آورد و در اعماق جامعه سوق داد و اندیشه‌های سنتی و حوزوی را به نحوی به جهان علم معرفی کرد. او با آشنایی با پروفیسور هانری کرین موفق شد خلاصه‌ی اندیشه‌های دانشمندان ایرانی قرون اخیر را

در چهار مجلد کتاب منتخب آثار حکمای الهی منتشر سازد و با یاری و کمک دکتر سیدحسین نصر، آن را به جهان علم و دانش ارائه دهد، و نیز با نشر آثار آن دانشمندان و نگارش تعلیق و مقدمه بر آنها، قاطبه طلاب حوزه و دانشجویان دانشگاه را بر اهمیت و ارزش آن آثار واقف گرداند.

• دکتر مهدی محقق، عضو پیوسته فرهنگستان و رئیس هیئت‌مدیره انجمن آثار و مفاخر فرهنگی، بزرگ‌داشت مرحوم جلال‌الدین آشتیانی، بیستم اسفندماه، انجمن آثار و مفاخر فرهنگی

صحیفه‌های زمینی. بحثی که در کتاب صحیفه‌های زمینی بیان می‌شود بسیار فراتر از رمانس به معنای منظومه‌های عاشقانه است. فرای در این کتاب مطالب دیگری را بیان می‌کند. اصولاً نگاه او به نقد ادبی این گونه بود که دنبال یک الگوی فراگیر می‌گشت و می‌خواست که اجزای مختلف چیزی را به هم پیوند دهد و یک بینش و یا نگاه و نگرش جامع نسبت به حوزه کار خودش بیابد که از کلام مخیل باشد. کلام مخیل نیز معادل زیبایی است. فرای پس از آشنایی با «بلی» دریافت که زیربنای تمام اینها اسطوره است. اگرچه فرای نقد اسطوره‌ای ندارد، اما زیربنای فکری او نقد اسطوره‌ای به معنایی است که خود او به کار می‌برد، نه اسطوره‌ای

که در ذهن ماست. او معتقد است اسطوره، برخلاف تاریخ، گذشته را به مثابه گذشته عرضه نمی‌کند، بلکه آن را در مقام زمان حال بازمی‌نمایاند.

• کامران فانی، عضو پیوسته فرهنگستان، نقد و بررسی کتاب صحیفه‌های زمینی، چهارم بهمن‌ماه، ساختمان مرکزی شهر کتاب

فرهنگ و فرهنگ‌نگاری. فرهنگ‌نگاری سراسر دشواری است. انتخاب مدخل، ضبط آن، هویت دستوری، مراتب زبانی، حوزه کاربرد و غیره، هر کدام دشواریهای خاص خود را دارد. این مشکلات، خاص زبان فارسی نیست، گرچه در زبان فارسی بیشتر است اما زبانهای دیگر هم این گرفتاری را در فرهنگ‌نگاری دارند. شما امروز شیرازه فرهنگ را ببندید، دو روز دیگر واژه‌های جدید زاده خواهد شد و فرهنگ شما آن واژه را نخواهد داشت و نقصی برای آن به شمار خواهد رفت؛ زیرا زبان پدیده‌ای پویا و متحول است و دائماً واژه و ترکیبات و کنایات جدیدی زاده می‌شود و واژه‌ها و کنایاتی فراموش می‌شوند. کسی ایراد گرفت که فرهنگ شما واژه «سونامی» را ندارد، راست می‌گفت. قبل از آنکه سونامی دهشتناک در جنوب شرقی آسیا روی دهد این واژه را فقط متخصصان می‌شناختند، اما

در عرض چند روز از طریق رسانه‌های گروهی این واژه بر سر زبانها افتاد و چه بسا اگر سونامی دیگری روی ندهد، به فراموشی سپرده شود. تازه این واژه فرنگی است و باید مراجع رسمی یا غیررسمی معادل فارسی برای آن پیدا کنند، و اتفاقاً در روزنامه‌ها معادلهایی هم برای آن به کار رفت. اینها نشانه آن است که ما در دنیای بسیار متحولی زندگی می‌کنیم و زبان نیز به تبع آن در حال تحول و دگرگونی است.

• دکتر حسن انوری، عضو پیوسته فرهنگستان و سرپرست فرهنگ بزرگ سخن، در گفت‌وگو با جعفر جوانبخت اول، بر گرفته از وب‌گاه شورای گسترش زبان و ادب فارسی

کتاب و کتابخوانی. ما برای پیشرفت کشور باید آموزش و پرورش پیشرفته داشته باشیم؛ چرا که در عصر اطلاع‌رسانی باید نسلی را متناسب شرایط امروز تربیت کنیم. نسل امروز باید یاد بگیرد که چگونه یاد بگیرد، و چگونه به منابع علم دسترسی پیدا کند؛ امروز کسی دانشمند است که راه رفع مجهولات خود را بلد باشد. روش دست یافتن به علم چیزی است که باید به دانش‌آموزان آموخته شود، زیرا خود علم بی پایان، و راه رسیدن و فراگیری علم «کتاب» است. اگر دانش‌آموزان مطالعه

نمی‌کنند ما مقصر هستیم. ما وظیفه داریم در همهٔ مدرسه‌های کشور کتابخانه ایجاد و معلمانی را تربیت کنیم که بچه‌ها را به کتاب خواندن تشویق کنند.

باید در مدرسه به بچه‌ها آموزش داده شود که درس آموزش فارسی را برای این می‌آموزند که بتوانند دیگر کتابهایی را که به زبان فارسی نوشته شده بخوانند.

• دکتر غلامعلی حدادعادل، عضو پیوسته فرهنگستان و رئیس مجلس شورای اسلامی، هشتم اسفندماه، اختتامیهٔ نمایشگاه یاد یار مهربان

لهجه‌ها در متون. اشعار و مصراعهایی

به لهجه‌های محلی در متون ادبی ما وجود دارد که بایستی گردآوری شود. مثلاً در مقامات حریری ضرب‌المثل‌های عربی وجود دارد که به لهجهٔ مازندرانی و طبری ترجمه شده‌است، یا قصیده‌ای است از ابونصر شیبانی به لهجهٔ کاشانی، که با کمک آقای اللهیار صالح تکمیل و تنظیم شده و تمام لغات آن به لهجهٔ کاشانی است. همچنین در لهجه‌های خراسانی نیز لغاتی وجود دارد که لازم است از متون جمع‌آوری شود.

• دکتر مهدی محقق، عضو پیوسته فرهنگستان، سیدوششمین نشست شورای فرهنگستان، بیست و ششم دی‌ماه، دبیرخانهٔ شورا

نصایح داستانی. یکی از دلایل اقبال آثار ادبی کودک و نوجوان غربیها در ایران، تکیه فراوان آنها بر عنصر قصه‌گویی و پرهیز از نصیحتها و پیامهای صریح و مستقیم است. من منتقد نیستم، اما بازتاب نوشته‌های مقبول و جذاب را در میان بچه‌ها لمس کرده‌ام. این گونه نبوده‌است که بخواهم در سبکها یا قلمهای متفاوت فعالیت کنم، بلکه تلاش داشته‌ام در زبان واقع‌گرای اجتماعی خود، از مستقیم‌گویی و ارائه نصیحت‌های ایدئولوژیک، خارج از حیطه‌های خلاقیت داستانی پرهیز داشته باشم.

• هوشنگ مرادی کرمانی، عضو پیوسته فرهنگستان، افتتاحیه کتابخانه تخصصی نوجوان، بیست و سوم دی‌ماه، تالار همایش‌های کتابخانه مرکزی اصفهان